

MAGYAR PORTRÉK

Dr. Petrogalli Oszkár

Husz év idegenségéből, nehéz trianoni sorstürelésből hazajött Losonc is a maga városzéli elnyújtó temetőjével együtt. Ebben az akácok kis temetőben van egy vagy tíz esztendő óta tisztelettel gondozott sir: dr. Petrogalli Oszkár losonci ügyvéd nyugszik ott a márványkövek alatt.

*

Amikor 1919 ősze körül lefolyt minden nemzeti és katonai birkózás a Felvidékért és erre az alélt állapotra rázárult 1920 július 4-én a trianoni bilincs, az átszatolt milliányi magyarság minden áramlatnak kiszolgáltatva teljesen szétessett és magára maradt. Ellepte cseh hatóságok, cseh közigazgatás, cseh iskola a magyar falvakat és városokat. A nép meg nézte, elszenvedte a birtokbavételt, apátiába merült, elcsöndesült és elkezdte éldegélni a semmit se akarás minden napjait.

1922-ben élt Losoncon egy idősödő ügyvéd. Magas, szikár ember, keretes üveg mögé huzott apró okos szemekkel, hatalmas boltos homlokkal. Járt az uccát, figyelte a mellette-körötte baktatókat. És megszólított néhányat közülök. Ugy, hogy a friss ujak, a losonci uccákra rászakadt cseh hivatalosok ne lássák. Egybehivta őket és egyik a másiknak adta a hívást:

— Petrogalli ügyvéd ur tervel valamit. Hallgassuk meg csak...

Egy hét mulva megalakul Losoncon egy ugynevezett magyar párt és máris küldi mindenfelé a pártszervezőket...

Egy hónap mulva, a kiirt első csehszlovákiai

képviselőválasztást közvetlenül érve, megdöbbenette a prágai kormányt az bizalmas hír, hogy a letepert felvidéki magyarság, az egész milliányi nép — talpon van és magyar képviselőket fog beküldeni a parlamentbe.

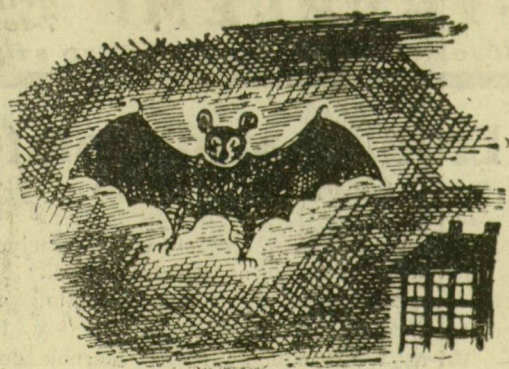
Nem lehetett se csábítgatásokkal, se a népre szabadtított áruló magyar emgiránsok fizetett pszichológusaival, se rájuk fergetegező terrortal megállítani többé a folyamatot! A felvidéki magyarság talpon volt már, politikai tényezővé vált. És el is küldött képviselőket, szenátorokat az első csehszlovák parlamentbe-szenátusba.

A csehek azonban a következő parlamenti ciklusra, a magyar erők lesorvasztásának fontos ekából, magyarboldogító újabb és újabb magyar pártot kreált. A könnyű politikai stréberek egész hadát szabadította a népre. Lett is vagy tízfélalakulat és sikerült is ismét szétejteni az egyerőbe terelt magyarságot.

A losonci ügyvéd ur, most már mindenütt volt barátaival együtt, kere szteányi magyar pártot hirdetett köztudatba. Megprédikáltatta a templomokban, hogy ezzel nem vallásokra osztja a népet, hanem egységbe hívja az ezeréveség, a Szent István király jelzászlója alá. Az új öszszervezés folyamata alatt Prágába utazott a losonci ügyvéd ur és ott — a Felvidék ottmaradt mánásainak, birtokosainak, gazdagjainak részvénytársasággá gyűjtött pénzéből, szinte egyiknapról a másikra, de ugyancsak döbbenetere a prágai cseh politikának, megindította a „Prágai Magyar Hírlap“ napilapot. Az ujság — a maga külsőségével és pompás megirtságával — azonnal domináns felvidéki magyar orgánium lett.

Hiába „kelekezett“ mellette Pozsonyban is, Kassán is néhány hasonlóan jólkészített „magyar lap“, nem lehetett többé se a „Prágai Magyar Hírlap“, se a Magyar Párt pozícióját kisebbíteni. És a losonci ügyvéd ur, dr. Petrogalli Oszkár, főszerkesztője volt a lapnak (nagykulturájú, izzó magyarságu vezérekkel mindig ökölbe rándították a magyar kezeket!) és egyik vezéralakja a pártnak (ahol ha beszélt, mindig történt valami magyar megmozdulás!)

A két súlyosan nehéz idegpusztító munkapa-

Sötétben
csapong
a denevér.

Világosságban éli életét,
keresi kenyérét az ember.
Szemének egészségét óvja
a fehéren sugárzó, áram-
takarékos

TUNGSRAM
KRYPTON

rallelt tíz évig állta. De ezalatt kiformalta azt a trianoni magyar erőt a Felvidéken, amellyel husz esztendeig lehetett birkózni a szörnyű cseh impériummal! Ő hintett meg hittel, bizakodással mindenkit. Ő épített ellenálló erőt a lepetyhűdt trianoni magyar életbe! Őmiatta várta a Felvidék a november 2-iki boldogságot...!

Tegyen sirjára a Losoncra bevonuló első magyar ember hálakoszorút.

Modell kalapujdon- sággal megérkeztem.

Kérem kirakatom megtekintését.

Vincze Mária

Tisza Lajos
körút 42.

Unio tag.

Szalay József

Irta MÓRA PANKA

(Székfoglaló a Dugonics-Társaságban)

II.

Nem a literátus főkapitányról akarok mesélni, akiről esett itt már szó, nem is a rajongó bibliofilről, akit szintén méltattak már nálam hivatottabbak, ezen a helyen, hanem az emberről, a barátról, akiről valóban csak mesélni lehet: egyszerű volt, hol nem volt és nincs többé és nem is lesz többé...

En mesélni szeretnék és éppen azért arra kérem Önöket, ne méltóztassanak az én mondani-valóimat úgy várni, úgy fogadni és úgy elbírálni, mint egy kutatások alapján jól felépített tanulmányt. Ez nem tanulmány, hanem egy családi jellegű beszélgetés, nem dr. Szalay Józsefről, kezületi főkapitányról, nem dr. Szalay Józsefről, a Dugonics Társaság elhunyt elnökéről, hanem Szalay Józsefről, mégpedig nem a kifelé, hanem a befelé élről.

Annak idejében mindnyájan elbucsuztunk már tőle, de valahogy a friss fájdalom olyan, mint az éretlen gyümölcs. Nincs ize, nincs színe, kemény, sima felületű, nincsenek sebhelyei és forradásai, nem látunk a mélyére, nem tudjuk, milyenné érleli az idő. Csak amikor az évek lombosátorában, jégverésben, árnyékok és fények között megérlelődik, akkor ismerjük meg a fájdalmunk ízt: édes-e, keserű-e, fanyar-e, vagy belénk mar, mint a csalán.

A bölcsék és tapasztaltak szerint, a veszteség fájdalmát, leghatásosabban az idő gyorsítja.

En bölcselénül és kevesebb tapasztalattal, úgy gondolom, hogy sokkal gyengédebb kezű és sokkal hatásosabb gyógyító az időnél, az emlékezés. Az idő elmosza a kedves vonásokat, az emlékezés pedig frissen tartja őket. Talán vigasztalóul kaptuk magunk mellé az Uristentől, ezt a hűséges barátot, aki egyszerre hurcolja szívós és erős vállain az életünk boldog és gyötrelmes emlékeit. Ha becsukjuk a szemünket, azt a kedveset látatja veünk, aki elmentet látni szeretnénk és azt mondatja nekünk, amit hallani szeretnénk az elnémult szájról.

De hiszen itt nem kell nekem a személyes emlékezés galvanizáló erejével élnem, mert talán senki sincs közöttünk, aki ne ismerte volna és biztosan nagyon sokan vagyunk, akik féltve őrizük a keze utolsó szorításának melegét. Ennyi idő alatt nem felejtettük el, kedves ezüstös fejét, ragyogó szemét, nem feledhettük el mindig biztos, sohasem tévovázó hangját, derűs, egészséges nevetését, ha tréfák tarka pillangói rajzottak körülötte.

Amikor valakiről emlékezünk, szokásban van, pontos életrajzi adatokat felsorolni róla. En nem látom értelmét, életrajzi adatok felsorolásának. Szabályos mederben foly ez az élet, akár a jól megszabályozott folyó és a csendes víz a leghozzáférhetetlenebb polgári életet ringatta tükrén. Alázatos és engedelmes szívvvel imádtta az Istent, tudta, hogy áldani is, verni is szokott. Rendíthetetlenül tisztelte a törvényt, szerette a fajtáját és rajongásig a városát, de semmi sem volt idegen a számára, ahol művészetet, tehetséget, szépséget talált: ha szobor volt, ha festmény volt, ha muzsikának hívták, ha könyvnek szerették, ha

embernek született. Mindenben csodálatos érzékel kutatta a szépet, a művészt és meg is találta ott is, ahol más nem is sejtette. Jól emlékszem, amikor egyszer egy alkonyodó délután, a Tiszaparton sétáltunk, a nyugati égen, a bitor minden színében bukott le a Nap. Sokáig nézte átfényesedő szemmel, aztán elmosolyodott: — Látja, mégiscsak az Uristen a legnagyobb festőművész, mert ilyen szintobzódást még Tizsián sem tudott produkálni, mint Ő.

Nem kell, hogy én megállapítsam, mert mindnyájan tudjuk róla, hogy haladást, lendületet, kultúrát jelentett mindenütt, a maga hatáskörében. De talán ennél is többet jelent az, hogy az ő karja éppen akkor volt a legerősebb arra, hogy védjen, lendítsen, segítsen, amikor a másoké lehanyatlott. Amikor elszegényedtünk anyagiakban, elerőtlenedtünk lelkiekben, amikor elfogytak a Mecenások, amikor nyomavesztett a széperért való lelkesedésnek és ha volt is érdeklődés, más irányba fordult, Szalay József töretlenül állta a fergeteget és az árnyékával védte azokat, akik a nagy kaoszban harmóniát akartak teremteni és a sötétségben világítani szereltek volna a maguk isteni szikrácskájával.

Akármiilyen vázlatosan rajzoló is fel Szalay József egyéniségét, nem mellőzhetem el a legjellemzőbb vonásait: a gerincességét, megalkudni nem tudását, a bátorságát. A meggyőződését nem engedte gúzsba kötni a karrier arany szalagjával sem, sem jóért, sem rosszért nem tért le a maga utjáról, mert tudta, hogy amit tesz, az jól van téve és nem befolyásolta a mások véleménye. A legpuritánabb életet élte, nem üzött magából fényt, de a felfelé való édeskedést sem